

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ KVALIFIKAVIMO STUDIJŲ ORIENTYRAI

Egidijus Bieliūnas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės katedros docentas,
socialinių mokslų (teisės) daktaras
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 66 17
El. paštas: Egidijus.Bieliunas@tf.vu.lt

Straipsnyje pateikiama nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijos būklės ir perspektyvų Lietuvos teisininkų darbuose apžvalga. Apibūdinami šios teorijos studijų svarbos, jos šaltinių, metodų, galimybių klausimai. Atkreipiamas dėmesys į teorijos nepakankamą brandą, sietiną su įsišaknijusia tradicija, pagal kurią nusikalstamų veikų kvalifikavimas sudaro tam tikrą baudžiamosios teisės doktrinos dalį. Bandoma pagrįsti idėją, kad būtina sutelkti dėmesį į oficialių nusikalstamų veikų kvalifikavimą kaip santykiškai savarankišką reiškinių. Įtvirtinant tokį požiūrį reikia peržengti baudžiamosios teisės ribas ir kvalifikavimo fenomeną tyrinėti plačiau, atsižvelgiant į visą jam reikšmingą juridinį kontekstą. Kvalifikavimo teorija plėtotina taip, kad duotų kuo didesnę naudą kriminalinei justicijai. Todėl ji privalo būti orientuojama ne vien į baudžiamosios teisės žinių pagilinimą, bet į universalesnių ir tobulesnių kvalifikavimo rekomendacijų sistemos parengimą. Tai reikalauja įžengti į kitų teisės šakų, ypač baudžiamojo proceso, problematiką. Tokia suderinta sistema lengviau įsitvirtintų tiek įstatymuose, tiek justicijos praktikoje.

L'article présente l'aperçue de l'état actuel de la théorie de qualification des infractions criminelles, telle qu'elle apparaît dans des publications des juristes Lituanais. Les questions de son importance, de ses sources, méthodes et des possibilités y sont abordées également. On fixe l'attention sur ses défauts liés à la tradition enracinée, selon laquelle la qualification des infractions ne constitue qu'une partie de la doctrine du droit pénal. L'auteur de cet article fait un effort de promouvoir l'idée qu'il est nécessaire de se limiter uniquement à la qualification officielle des infractions. Une telle approche exige, néanmoins, de passer outre des limites habituelles au droit pénal, en regardant le phénomène de la qualification comme plus vaste et qui implique l'intérêt envers le contexte juridique élargi. La théorie de la qualification doit être développée au profit maximal de la justice criminelle. Donc, elle est obligée d'abandonner ses orientations restrictives vers le droit pénal. Son but est d'élaborer le système des règles, qui seraient, en matière de qualification, plus universelles et achevées. Ceci n'est guère possible sans intervenir dans le problème des autres branches du droit, notamment de la procédure pénale. Un tel système pouvait s'introduire plus facilement tant en la législation que dans la pratique de la justice.

Įvadas

Nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorija pastaruoju metu Lietuvos teisininkų publikacijose dėstoma itin lakoniškai, o kvalifikavimo praktika susiduria su doktrinoje nekomentuojamomis situacijomis ir išiečių

kartais ieško ribotais empiriniais metodais. Nėra reta, kad kvalifikavimo sprendimai, laikantis profesinio atsargumo, formuluojami *ad hoc* ir nepretenduoja į apibendrinamąsias išvadas. Tokiomis sąlygomis neišvengiamai randasi poreikis studijuoti

nusikalstamų veikų kvalifikavimo reiškinių plačiau, kiek atsipalaiduojant nuo tradicinės jo teorijos ir ieškant naujų gairių, rodančių kitokias priimamų sprendimų argumentavimo galimybes. Šiame straipsnyje bandoma pateikti tam tikras rekomendacijas, galinčias pakoreguoti akademines nusikalstamų veikų kvalifikavimo studijas ir palengvinti kylančių praktinių kvalifikavimo uždavinių sprendimą.

1. Studijų dalykas ir specifika

Didelę kriminalinės justicijos srityje dirbančių teisininkų profesinės veiklos dalį sudaro nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemų sprendimas. Tam reikalingos specialios teorinės žinios ir atitinkami praktiniai įgūdžiai. Todėl Vilniaus universiteto Teisės fakultete, kaip ir daugelyje kitų aukštųjų teisės mokyklų, baigiamųjų kursų studentams yra dėstoma nusikalstamų veikų kvalifikavimo disciplina. Kadaiše vadinta nusikaltimų kvalifikavimu, ilgainiui ji patyrė akivaizdžią evoliuciją, susijusią su svarbiomis socialinės gyvenamosios, baudžiamosios teisės ir jos taikymo permainomis, baudžiamojo proceso evoliucija, kriminalinės pakraipos mokslų pažanga. Ši disciplina, tiesa, kiek pakitusiu pavadinimu, išsaugojo savo reikšmę iki šių dienų, buvo nuolat plėtojama, tačiau tebelieka savita dabartinės kvalifikavimo teorijos įkaitė, nes šiai teorijai skirta literatūra iš esmės apsiriboja dėmesiu baudžiamajai teisei, beveik neskirdama jo kitiems kvalifikavimui svarbiems teisės ir jos taikymo aspektams. Čia kaip tik ir siekiama aptarti nepakankamai atskleistus kvalifikavimo teorijos, kartu ir atitinkamos akademinės disciplinos, studijų orientyrus. Bene ryš-

kiausi iš jų yra išsidėstę ta kryptimi, kurioje matoma ne bet koks, o tik oficialusis nusikalstamų veikų kvalifikavimas, kuris teisės požiūriu vienintelis yra visavertis ir sukelia teisinius padarinius. Matyt, nėra būtina laukti, kol bus parašyta išsami ir praktikos reikmėms pritaikyta oficialaus nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorija. Tai nemenkas, ilgalaikis, kolektyvinių pastangų reikalaujantis darbas. Todėl naudinga apžvelgti dabartinę šioje srityje susiklosčiusią situaciją ir išryškinti tas kryptis, kurios neišplėtotos ir kuriomis kol kas tenka imtis individualių ieškojimų.

Įprasta manyti, kad studentai, būdami susipažinę su pagrindinėmis teisės šakomis, jau gali pradėti gilintis į sudėtingesnius teisės ir jos taikymo klausimus, reikalaujančius sintetinio požiūrio, aprėpiančio platesnę ne vien tam tikros teisės šakos, bet sąveikaujančių teisės šakų ir joms reikšmingų faktų problematiką. Faktai, svarbūs byloms išspręsti, paprastai traktuojami įvairiapusiškai, vadovaujantis ne vien materialinės, bet ir proceso teisės normomis. Tokiam požiūriui neišvengiamai reikia tam tikro teisinės sąmonės lygmens, pranokstančio elementariusius profesionalios teisinės ideologijos pradmenis. Kaip tik dėl šios priežasties nusikalstamų veikų kvalifikavimas pradedamas studijuoti bene paskiausiai ir paprastai to imasi tie, kurie savo darbą sieja su baudžiamąja justicija.

Studijų dalyką visų pirma sudaro pats reiškiny, kurį įprasta vadinti nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų kvalifikavimu. Tai teisės, ir visų pirma baudžiamosios teisės, taikymo sudedamoji dalis, kurios esmę kasdiene kalba galima nusakyti kaip žmogaus poelgio ar juridinio asmens

atlikto akto pripažinimą nusikalstamais, jų įvardijimą juridiskai reikšmingais terminais, priskiriant tam tikrai kategorijai, turinčiai savo pavadinimą, vietą baudžiamosios teisės šaltinyje, įtvirtinančiame tam tikrą nusikalstamos veikos sudėtį ir t. t. Pavyzdžiui, vertinamas poelgis apibūdinamas vagystės, plėšimo, sukčiavimo, nužudymo, kontrabandos ar panašiais teisiniais terminais, čia pat pateikiant nuorodas į Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies atitinkamus straipsnius, jų dalis ar punktus. Tačiau studijuojant kvalifikavimą apsiriboti šia pagrindine tematika nėra įmanoma. Labai svarbūs ir kiti klausimai, vienaip ar kitaip susiję su šiuo pagrindiniu. Antai neišvengiamai tenka gilintis į nusikalstamo elgesio paribio problemas ir išsiaiškinti, kaip atskiriama tai, kas nusikalstama, nuo to, kas nėra nusikalstama. Taigi tenka skirti dėmesio ir ne nusikalstamam elgesiui, turinčiam tam tikrą baudžiamosios teisės požiūriu reikšmingų savybių. Ne mažiau svarbu tinkamai išspręsti nusikalstamų veikų santykio, jų atskyrimo klausimus. Vadinas, studijuojant reikia skirti dėmesio ir tiems kvalifikavimo aspektams, kurie susiję su tam tikro vertinimo atmetimu, kvalifikavimo konkrečių versijų ar galimybių paneigimu ir pan. Būna atvejų, kai kvalifikavimo reiškinys apima ir diskrecinio pobūdžio sprendimus, kai teisę taikančiam subjektui įstatymas leidžia ir netgi primeta pareigą pačiam vertinti faktus, vadovaujantis tokiomis normomis, kurios neturi griežtų formaliųjų ribų. Tokiais atvejais ypač išryškėja teisinės sąmonės vaidmuo. Todėl svarbu turėti žinių apie kvalifikavimu užsiimančio subjekto teisinę sąmonę ir ypač tokią jos sudedamąją dalį kaip teisi-

nė ideologija. Kita vertus, studijų dalykas negali neapimti ir nepavykusio kvalifikavimo patirties, kurioje išryškėja daromos ir ne visada ištaisomos kvalifikavimo klaidos. Jų pasitaiko ir dirbant su kvalifikavimo prielaidomis, ir pačiame kvalifikavimo procese, ir gautų išvadų formulėse, kurios išdėstomos procesiniuose dokumentuose. Klaidų atsiranda dėl netinkamo faktų ištyrimo, netikslaus baudžiamojo įstatymo interpretavimo, kvalifikuojančio subjekto profesinės teisinės sąmonės defektų, kvalifikavimo principų, taisyklių pažeidimų, kompetencijos nepaisymo ir kt. Baudžiamosiose bylose priimami procesiniai sprendimai kartais grindžiami būtent klaidų konstatavimu, ne visada turint galimybę atskleistas klaidas ištaisyti tame pačiame sprendime. Tenka bylą grąžinti iš naujo nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismui ir pan. Visa tai privalu bent kažkiek įsivaizduoti, kad būtų išvengta pačių šiurkščiausių, iš menko profesinio pasirengimo ir nepakankamo dėmesingumo kylančių kvalifikavimo klaidų. Studijuojant nederėtų išleisti iš akių ir tarptautinių justicijos institucijų, užsienio valstybių patirties, taip pat naudingos kvalifikavimo praktikai ir ypač teorijai. Tačiau svarbu žinoti, kad kvalifikavimo studijų dalykas nėra ir negali būti suvokiamas kaip uždaras, baigtinis klausimų katalogas, kurį ištyrinėjus tampa žinoma viskas, ko reikia kvalifikuojant. Šis dalykas bent jau kol kas neturi griežtų kontūrų, o juo besidominti teisinė mintis privalo plėtotis įvairiomis kryptimis, pasipildyti naujai atsirandančiomis ar atrandamomis temomis, kurių analizė duoda naudos kvalifikavimo praktikai, teorijai, įstatymų leidybai.

Nusikalstamų veikų kvalifikavimo studijos naudingiausios tiems, kuriems teks ar tenka darbuotis kriminalinės justicijos baruose. Jos sudaro galimybę geriau įsivaizduoti darbą, atliekamą ikiteisminiame tyrime ar baudžiamosiose bylose, o daugeliu atvejų – ir jį tinkamai atlikti. Kiekvienu atveju toks darbas yra susijęs ne tiek su tam tikros teisės šakos tematika, kiek su kompleksiniu, tarpšakiniu atitinkamos veiklos teisiniu reglamentavimu. Atsidūrus prieš faktus, kuriems reikia oficialaus teisinio vertinimo, neišvengiamai tenka naudotis labai sudėtingu norminiu instrumentu, apimančiu ir materialinę, ir proceso teisę. Taigi nusikalstamų veikų kvalifikavimas verčia pažvelgti į teisę kaip į tokią normų sistemą, kuri sudaro galimybę išspręsti visus atitinkamų veikų teisinio vertinimo klausimus. Gali atsitikti, pavyzdžiui, kad padaryta veika yra kvalifikuojama ypač tiksliai nurodant reikiamą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį, tačiau, nepaisant gero kvalifikavimo baudžiamosios teisės požiūriu, rezultatas bus blogas ir sprendimas naikinamas, jeigu tą padarys nekompetentingas subjektas arba, tarkime, bus pažeistos kaltinimo keitimą baudžiamajame procese reglamentuojančios nuostatos, skundo nagrinėjimo ribos ir pan. Vadinas, kvalifikavimo problematikoje akcentas nuo grynosios, abstrakčios baudžiamosios teisės, persislenka link faktų taip, kad išryškėja jų projekcijos į visą galiojančią ir taikomą teisės erdvę. Ši projekcija nėra savaiminis reiškiny. Ją kažkas turi įgyvendinti. Nors fizinio ar juridinio asmens padaryta veika objektyviai ir turėtų visus reikalingus atitinkamos nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties po-

žymius, tačiau baudžiamajai atsakomybei to maža. Privalu atlikti tam tikrą teisiškai reglamentuotą darbą, kuriuo atskleidžiamas ir užfiksuojamas būtent toks ir joks kitoks asmens padarytos veikos ir sudėties santykis kiekvienu konkrečiu atveju. Požiūris, iškeliantis kvalifikuojamų faktų svarbą, reikalauja imtis teisės šakų sintezės. Įprastose akademiniuose studijose tokiai sintezei bent jau kol kas skiriama kiek mažiau dėmesio, paliekant tai paskesniajam etapui, kai teisininkas įsidarbina, pradeda profesinę karjerą ir taip atsiduria neišvengiamame adaptacijos laikotarpyje. Tai ne pats geriausias sprendimas. Šiuo požiūriu nėra labai įtaigūs tie literatūros šaltiniai, kuriuose atvirai ar užslėptai dėstomos mintys, jog nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemų aiškinimas tėra baudžiamosios teisės žinių pagilinimas. Pastangos studijuojant kvalifikavimą turėtų būti orientuojamos taip, kad nusikalstamų veikų kvalifikavimo teisiniai aspektai būtų matomi kaip vientisas tarpšakinis teisės institutas, kartu nevengiant gilintis į socialiai pavojingų veikų faktines savybes, teisiškai dar neįvertintas, bet turinčias ar galinčias turėti įtakos kvalifikacijai. Atkreiptinas dėmesys ir į subjektus, turinčius kompetenciją imtis nusikalstamų veikų kvalifikavimo, taip pat į tokio darbo būtinybės ištakas, jo teisinį reglamentavimą. Šie specifiniai kvalifikavimo studijų bruožai priartina žinias prie justicijos praktikos, padeda nuodugniau pasirengti tyrėjo, prokuroro, advokato ar teisėjo darbui.

2. Ryšiai su kitais mokslais

Profesinėje literatūroje bent jau iki pastarojo meto nesunkiai įžvelgiamas tradicinis

polinkis nusikalstamų veikų kvalifikavimo teoriją priskirti prie vien baudžiamosios teisės teorijos srities. Autoritetingas nusikaltimų kvalifikavimo teorijos specialistas prof. V. Kudriavcevas nuosekliai laikėsi ir tebesilaiko būtent tokios pozicijos. Jo dar 1972 m. publikuotame stambiame veikale „Bendroji nusikaltimų kvalifikavimo teorija“, padariusiame didelę įtaką tuomečiams mūsų šalies teisininkams, yra specialus nemenkos apimties paragrafas, pavadintas „Bendroji nusikaltimų kvalifikavimo teorija baudžiamosios teisės mokslo sistemoje“. Jame aiškiai nurodoma, kad savo turiniu nusikaltimų kvalifikavimo teorija sudaro baudžiamosios teisės bendrosios dalies teorijos problemą, kuri ir privalo būti studijuojama šiose ribose [19, p. 38]. Savo pažiūras profesorius pakartojo ir vėlesnėje antroje, paskelbtoje 2001 metais, šios monografijos laidoje [20, p. 26–32]. Panašias idėjas palaikė ir teberemia kiti autoriai, ypač baudžiamosios teisės specialistai. Antai prof. B. Kurinovas pažymi, kad, nors nusikaltimų kvalifikavimo sąvoka vartojama ir kitur, tokiose srityse kaip antai baudžiamasis procesas, kriminologija, kriminalistika, teisminė statistika, tačiau mokslinė atitinkamos problematikos analizė įgyvendinama baudžiamosios teisės bendrosios dalies kurse [21, p. 4–5]. Prieš keletą dešimtmečių žinomas Lietuvos teisininkas A. Klimka taip pat dėstė panašias mintis. Aptardamas faktinių bylos aplinkybių nustatymą kaip svarbią kvalifikavimo prielaidą jis nurodė, kad pagrindines problemas, susijusias su faktų nustatymu ir jų įrodymu, smulkiai nagrinėja tokios teisės mokslo šakos kaip antai baudžiamasis procesas, kriminalistika, nusikaltimų

tyrimo metodika. Mus čia domina, rašė jis, tik ratas faktų, kuriuos būtina nustatyti tinkamai nusikaltimams kvalifikuoti. Šitą faktų ratą nulemia įstatymo reikalavimai. Kvalifikuojant reikia nustatyti kaip tik tas aplinkybes, kurias bendrai numato norma kaip nusikaltimo sudėties elementus ir požymius. Tiktai normoje sudėties požymiai yra abstrakcija, o čia jie – realios, konkrečios, gyvenimiškos aplinkybės [16, p. 37–38]. Laikantis tokios pozicijos, nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijos ir kitų teisės studijoms būtinų mokslų ryšiai ribojami nurodant tik tuos iš jų, kurie labiausiai siejasi su baudžiamosios teisės teorija. Tai filosofija, logika, teisės teorija, baudžiamojo proceso, įrodinėjimo teorija, kriminologija, kriminalistika ir kt. Jie sudaro artimiausią sisteminių baudžiamosios teisės ir jos teorijos kontekstą. Nors toks požiūris paplitęs, bet, manytina, nėra visiškai tikslus. Negalime teigti, kad minėti mokslai ir atitinkamos akademinės disciplinos yra reikšmingos nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijai. Atvirkščiai, kai kurie iš jų, regis, neginčijamai teikia būtinas šios teorijos dedamąsias, kurios į ją kol kas prastai integruojamos. Pavyzdžiui, naujesniuose teisės doktrinos leidiniuose, gvildenančiuose nusikalstamų veikų kvalifikavimo tematiką, nebevengiama nuorodų į baudžiamojo proceso teoriją, tačiau šios nuorodos neplėtojamos, menkai pritaikomos kvalifikavimo reikmėms ir iš esmės lieka marginalinės. Gerą principinę tokių nuostatų iliustraciją teikia minėto prof. B. Kurinovo pozicija. Jis rašo, kad intensyviai tyrinėjama loginių metodų, taikomų kvalifikuojant teisės pažeidimus, problema, tačiau ji yra savarankiška ir turėtų

būti studijuojama logikos kurse [21, p. 5]. Nesunku įžvelgti, kad ši pozicija sukuria situaciją, kurioje visa tai, ką duoda baudžiamosios teisės teorija, laikoma natūraliu vidiniu kvalifikavimo teorijos atributu, o tai, ką jai duoda kiti mokslai, – tiksliai kvalifikavimo teorijos kontekstas, kuriam nereikia visiškos integracijos ir dėl to jis studijuotinas atskirai, gilinantis į tuos kitus mokslus. Tokia pozicija dirbtinai apriboja ir taip silpnina kvalifikavimo teoriją, neleidžia jai atsiskleisti iki galo, todėl ši lieka neišbaigta, iš dalies deklaratyvi, todėl vis dar negali patenkinti gausių ir įvairių kvalifikavimo praktikos reikmių.

Apibūdintas tradicinis ir akivaizdžiai kvestionuotinas požiūris kyla iš to, kad pernelyg sureikšminama nusikalstamos veikos sudėtis, kurią teikia baudžiamoji teisė ir kuri tėra viena iš būtinų kvalifikavimo prielaidų. Žvelgiant į kvalifikavimą ne vien kaip į pagilintą sudėčių ir jų sisteminių ryšių analizę, bet plačiau, kaip į įgyvendinamą būtinybę teisiškai įvertinti asmens socialiai pavojingus poelgius (taip pat juridinio asmens veiklos aktus), lygiareikšmėmis tampa ir kitos žinios, reikalingos vertinant faktus, kvalifikavimo subjekto statusui, kompetencijai, teisėtiems jo darbo metodams suvokti ir t. t. Ypač svarbu įsigilinti į profesinės teisinės sąmonės, vienijančios kvalifikavimo prielaidas į tam tikrą juridiskai reikšmingą visumą, problematiką. Dėl šios priežasties kvalifikavimo teorija, manytina, turi savo autonominę problematiką, kuri neišsitenka baudžiamosios teisės mokslo ribose. Todėl kvalifikavimo teorijos ir kitų disciplinų ryšiai turėtų būti peržiūrimi iš esmės, atsižvelgiant į gausesnius ir įvairesnius

orientyrus. Pirmiausia, šie ryšiai neturi būti nukertami lakoniškomis nuorodomis į būtinybę studijuoti kitas teisės disciplinas ir joms giminingus mokslus. Tokiomis nuorodomis nueinama paprasčiausiu ir lengviausiu keliu, išvengiama gilinimosi į dalį esminių kvalifikavimo teorijos klausimų. Naudingiau yra plėtoti kvalifikavimo teoriją dirbtinai nestabdant jos interesų ties sandūra su kitais mokslais bei akademinėmis disciplinomis, bet peržengiant šią ribą ir pasiimant visa tai, ką reikalingo už jos pavyksta surasti. Be to, artimiausių gretutinių disciplinų, galinčių praturtinti kvalifikavimo teoriją, sąrašas turėtų būti išplėstas, pavyzdžiui, teisėsaugos institucijų, gynybos ir atstovavimo, teismo medicinos, teismo psichiatrijos, ekspertizės, teisinio argumentavimo ir kitomis. Suprantama, toks sąrašas nėra nei baigtinis, nei stabilus, jis priklauso tiek nuo objektyvių mokslo plėtrą lemiančių aplinkybių, tiek ir nuo teisininkams rengti valingai formuojamų mokymo planų ir programų.

3. Studijų šaltiniai

Reikia pripažinti, kad nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijos šaltinių lietuvių kalba stinga, nors yra buvę ir geresnių laikų. Pirmąją susistemintą nusikaltimų kvalifikavimo teorijos pradmenų apžvalgą lietuviškai prieš beveik keturis dešimtmečius pateikė Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros e. doc. p. A. Klimka [16]. Šis maždaug šešių spaudos lankų leidinys ano meto sąlygomis buvo naujas dalykas, inspiruotas prof. V. Kudriavcevo publikacijų, nuo kurių savo principinėmis nuostatomis ir nutolo. Jis palengvino studijas tiems, kam teko susidurti su pradėtu dėstyti nusikalti-

mų kvalifikavimo vadinamuoju speckursu, sudarė galimybę studentams pasikartoti ir netgi pagilinti baudžiamosios teisės žinias. Vėliau į šią tematiką pasuko minėtos katedros vedėjas doc. M. Apanavičius. Jis perėmė šio speckurso dėstymą ir savo darbais nusikaltimų kvalifikavimo problematiką plėtojo dviem kryptimis. Pirmoji kryptis – tuomečio BK ypatingosios dalies atitinkamuose straipsniuose numatytų nusikaltimų – pavyzdžiui, nuosavybei, pareiginių ir kt. – kvalifikavimas [2; 3]. Antroji – nusikaltimų kvalifikavimo teorijos pažangos perteikimas, atskleidęs gausėjančią Lietuvos teismų praktikos patirtį, teisininkų teorines diskusijas, nuomones ir kt. Atlikdamas šios krypties darbus jis vaisingai bendradarbiavo su doc. V. Paviloniu, vėliau perėmusiu vadovavimą katedrai, tapusiu profesoriumi. Abiejų autorių pastangomis parengtos dvi mokomosios priemonės, aprėpusios didžiąją nusikaltimų kvalifikavimo kaip akademinės disciplinos dalį [4; 5]. V. Pavilonis ir paskesniais metais nemažai rašė nusikaltimų kvalifikavimo teorijos klausimais [22]. Vėliau specialių leidinių, skirtų būtent šiai teorijai, Lietuvoje nebebuvo parengta, nors kvalifikavimo teorijos pradmenys aptariami baudžiamosios teisės vadovėliuose, monografijose, disertacijose ir kitose didesnės apimties publikacijose. Šia tematika rašė Vilniaus universiteto, M. Romerio universiteto baudžiamosios teisės katedrose, Teisės institute ir kitur dirbantys baudžiamosios teisės specialistai [7; 8; 12; 23; 24; 28]. Jų darbuose galima rasti ir bendresnių orientyrų, naudingų kvalifikavimo teorijos studijoms, ir konkrečių kvalifikavimo rekomendacijų, pravarčių *ad hoc* atvejams. Vertingos yra ir mažesnės apimties publi-

kacijos, ypač kai tenka ieškoti atsakymų į siaurus, specifinius kvalifikavimo klausimus. Tačiau išsamesnio tokių publikacijų sąrašo čia pateikti nėra galimybės.

Daugeliu atvejų kvalifikavimo doktrinai ir praktikai didelę įtaką turi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimai. Konstitucinė jurisprudencija gelbsti aiškinantis sudėtingus atvejus, ypač sietinus su atitinkamų teisės aktų konstitucingumo problematika. Jos svarba pabrėžiama ir mokslinėje literatūroje išsakomais teiginiais, kad Konstitucija yra tas teisės matas, į kurį privalu atsižvelgti tiek kuriant, priimant ir aiškinant teisės normas, tiek jas taikant [6, p. 31]. Konstitucijos poveikio baudžiamajai teisei tyrėjai yra padarę labai reikšmingų išvadų, kurias suformulavo taip: 1) konstitucinė dimensija Lietuvos baudžiamosios teisės moksle, teisinio reguliavimo ir teismų praktikos srityje pamažu tampa vienu iš būtinų baudžiamosios teisės elementų; 2) pastaruoju metu tam tikrą laiką vyravusi izoliacinė baudžiamosios teisės samprata keičiama baudžiamosios teisės, kaip Konstitucijos viršenybe grindžiamos teisės sistemos sudedamosios dalies, samprata; 3) vienas iš svarbiausių baudžiamosios teisės mokslininkų uždavinių – reikšmingus baudžiamajai teisei konstitucinius principus ir normas paversiti baudžiamosios teisės mąstymo, kūrimo ir taikymo savastimi; 4) tiek baudžiamosios teisės mokslininkai, tiek praktikai turi įsisąmoninti, kad baudžiamojo įstatymo normų interpretavimas, jeigu neįvertinta jų atitiktis Konstitucijai, visada liks nevisiškas. Pritaikius antikonstitucinę nuostatą gali būti pažeistos pagrindinės asmens teisės ir laisvės; 5) konstituciniams imperaty-

vams pamažu tampant vienu iš būtinų baudžiamosios teisės elementų, galima kalbėti apie prasidėjusią Lietuvos baudžiamosios teisės konstitucionalizaciją [1, p. 25]. Lygia greta su baudžiamosios teisės aspektu, kuriame turima konstitucinė jurisprudencija dėl baudžiamojo įstatymo grįžtamosios galios, dvigubo baudimo negalimumo ir kt. klausimų, galime pateikti ir pavyzdžių, sietinų su kitomis teisės šakomis, kurie kvalifikuojant ne mažiau svarbūs. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs *non bis in idem* principo (2001 m. gegužės 7 d., 2003 m. liepos 4 d. nutarimai), kvalifikavimo imperatyvo ir jo įgyvendinimo (2006 m. sausio 16 d., birželio 15 d. nutarimai), kvalifikavimo subjekto (2007 m. spalio 22 d. nutarimas) ir daugeliu kitų klausimų, labiau išryškinančių procesinius kvalifikavimo problematikos aspektus.

Greta mokomojo, mokslinio pobūdžio darbų, konstitucinės jurisprudencijos nusikalstamų veikų kvalifikavimo klausimai aiškinami ir remiantis teismų praktikos apibendrinimais. Dažnas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas, priimtas apibendrinus teismų patirtį, sukaupą nužudymo, kontrabandos, vagysčių, plėšimo, kyšininkavimo, finansinio pobūdžio ar kitokių nusikalstamų veikų bylose, turi išvadų, reikšmingų būtent atitinkamoms veikoms kvalifikuoti. Profesinei teisinei sąmonei tokie šaltiniai neabejotinai turėjo ir turi įtakos. Naujomis sąlygomis šią analitinio pobūdžio veiklą kol kas tęsia šio teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. Apibendrinimų medžiaga ir išvados skelbiami periodiškai išeinančiame „Teismų praktikos“ leidinyje. Jame skelbiamos ir kasacinės nutartys,

kuriuose taip pat pasisakoma nusikalstamų veikų kvalifikavimo klausimais, iškilusiais ir išspręstais konkrečiose baudžiamosiose bylose. Sunku įsivaizduoti, kad, atliekant ikiteisminį tyrimą ar nagrinėjant baudžiamąsias bylas ir prireikus išsiaiškinti tą ar kitą kvalifikavimo rebusą, galima išsiversiti be nuodugnesnės pažinties su „Teismų praktika“. Beje, šiuo aspektu ima rasti ir kitų naudingų publikacijų, labai palengvinančių kvalifikavimo sprendimų paieškas [15].

Nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijos problematika gvildinama ir užsienio valstybių teisininkų darbuose. Šie darbai, natūraliai pritaikyti vienos ar kitos valstybės teisei bei kitoms socialinėms realijoms, Lietuvos teisininkams reikšmingi labiau teoriniu ar *de lege ferenda* požiūriu, nors retsykiais gali palengvinti susivokimą ir konkrečiose bylose, ypač tose iš jų, kuriose iškyla tarptautinio bendradarbiavimo klausimų.

Apsiribosime vadinamosios kontinentinės teisės sistemos erdve, kuriai priklausome. Antai Prancūzijos baudžiamajai teisei skirtuose vadovėliuose ir kituose panašiuose šaltiniuose yra specialios dalys, skyriai ar paragrafai, kuriuose dėstomi bendresni nusikalstamų veikų kvalifikavimo klausimai [11, p. 240–252; 25, p. 273–324]. Atskirai paminėtina didelė dviejų tomų publikacija, skirta bendresniems juridinio kvalifikavimo teorijos klausimams [14].

Santykiškai gausūs ir nesunkiai prieinami yra šaltiniai rusų kalba. Greta jau minėtų V. Kudriavcevo, B. Kurinovo monografių, kurios savo idėjomis ir rekomendacijomis fiksuoja svarbų šios teorijos raidos etapą, beveik kasmet pasiro-

do naujų nemenkos apimties publikacijų. Tai, pavyzdžiui, E. Blagovo, F. Burčako, L. Gauchmano, R. Sabitovo, A. Rarogo, A. Kornejevos, V. Kolosovskio parengtos monografijos ar mokomosios priemonės [9; 10; 13; 17; 18; 26; 27].

Pateiktos lakoniškos nuorodos į nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijos ir praktikos šaltinius tėra orientyrai, padedantys rasti apibendrintų šios srities žinių. Kvalifikavimo aspektu naudingos ir visos kitos publikacijos, skirtos baudžiamajai teisei, baudžiamajam procesui, teisės taikymo, įrodinėjimo, teisinio argumentavimo teorijai ir pan., ką jau kalbėti apie baudžiamųjų bylų medžiagą, kurioje matoma visa konkrečios veikos kvalifikavimo evoliucija, kartais siekianti iki pat kasacijos ar net proceso, kuriame taisomos atsitiktinės baudžiamojo įstatymo taikymo klaidos. Kaip tik bylos dokumentuose kartais labai akivaizdžiai matyti daugelis dalykų, kurie teorijoje paprastai nutylimi. Pavyzdžiui, labai retas kvalifikavimo teoretikas aptarinėja kvalifikacijos formulių klausimus, t. y. bando aiškinti, kaip išdėstomos nuorodos į BK straipsnius, jų dalis ar punktus (tarkime, ar surašant atitinkamus procesinius dokumentus sudėtingesniais atvejais ir parenkant teksto, skirtą kvalifikavimui, nuoseklumą atsižvelgiama į padarytų veikų sunkumą, jų skaičių, chronologiją, bendrininkų vaidmenį ir kt.). Teorines spragas šiuo klausimu aiškiai parodo teismų praktikos apibendrinimai ir jais remiantis daromos išvados. Antai apžvelgus nuosprendžių surašymo problemas konstatuota, kad vienam ar keliems asmenims padarius kelias nusikalstamas veikas, kiekviena veika nuosprendyje aprašoma atskirai. Teismas

gali pasirinkti, kokia eile – chronologine ar kitokia patogia tvarka – nuosprendyje aprašyti veikas, nurodant, kurie kaltinamieji ir kaip dalyvavo darant konkrečią nusikalstamą veiką [29]. Akivaizdu, jog tokia išvada reiškia ne ką kita, kaip pripažinimą, kad teorijai nėra pavykę apčiuopti tipinių situacijų, kurios padėtų parinkti optimalų veikų išdėstymo procesiniuose dokumentuose nuoseklumą.

4. Studijų metodai

Žvelgiant pragmatiškai, nusikalstamų veikų kvalifikavimo studijų metodai priklauso nuo siekiamo rezultato. Nereikėtų painioti nusikalstamų veikų kvalifikavimo metodų su kvalifikavimo teorijos ir praktikos studijų metodais. Šie paprastesni. Žinoma, pirmiausia jais siekiama gauti tam tikrų atitinkamos srities žinių ir įgūdžių, tačiau kartu, jeigu tai susiję ne su darbu, o vien tik su akademinėmis studijomis, ir neblogą jų patikrinimo įvertinimą. Toks studento gebėjimų patikrinimas dažniausiai apima du elementus: teorinių žinių kontrolę ir mokėjimo spręsti kvalifikavimo uždavinius įvertinimą. Ikiteisminio tyrimo stadijose tokį patikrinimą įprastinėmis procesinėmis formomis įgyvendina prokurorai, o baudžiamosiose bylose – apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas.

Abstrakčios teorinės žinios gaunamos gerai žinomais būdais – susipažįstant su atitinkama literatūra, koreguojant teorijos tezes ir jų argumentus pagal kintamus įstatymus, praktinę justicijos patirtį ir pan. Būtent tokioms žinioms perteikti iš esmės yra skiriami vadovėliai, komentarai, monografijos, moksliniai straipsniai ir kt.

Vis dėlto kvalifikavimas negali apsiriboti vien teorijos išmokimu ir atkartojimu. Jis visada yra ir darbas su konkrečiais faktais, tam tikra kūryba, žinių panaudojimas sprendimams rasti. Taigi šios srities studijos neišvengiamai susijusios su uždaviniais, ar jie būtų vien akademiniai, ar visiškai visaverčiai praktiniame darbe. Nusikalstamų kvalifikavimo uždavinių sprendimo įgūdžiai formuojami kiek kitaip. Jų įgaunama nuolat kartojant turimų duomenų apie kvalifikuotinus faktus teisinę analizę visais kvalifikuojant reikšmingais aspektais, nesvarbu, kokia taikoma teisės šakinė priklausomybė. Reikalaujama parodyti tam tikrą profesinį nuovokumą įvairiausiomis situacijomis, kurios akademinuose uždaviniuose aprašomos paprastai ir toli gražu ne taip išsamiai, kaip tai daroma baudžiamosiose bylose. Uždavinio fabula, palyginti ją su ikiteisminio tyrimo duomenimis ar baudžiamosios bylos dokumentais, nuo jų labai skiriasi savo apimtimi, informatyvumu, galimybėmis patikslinti tam tikrus faktus, juos papildyti, paneigti ir pan. Darbas su tokia fabula ne visada leidžia pasiekti kategoriškas kvalifikavimo išvadas. Dažnai būna įmanomos skirtingos kvalifikavimo versijos, kurias aptarus motyvuotai pasirenkama ir išplėtojama ta iš jų, kuri pagal turimus faktus labiausiai tikėtina. Maža to, kad žinomi faktai atitinka tos ar kitos nusikalstamos veikos sudėties požymių visumą, ko lyg ir užtektų kvalifikuojant, jeigu būtų vertinama vien baudžiamosios teisės požiūriu. Gali būti, kad šį faktų ir sudėties santykį konstatuoja subjektas, neturintis tokiam sprendimui kompetencijos, neatsižvelgęs į įstatymo pakeitimus, neišsprendęs normų

konkurencijos problemų, nepasirūpinęs tinkamu procesiniu savo išvados įforminimu ir pan. Būtent sprendžiant uždavinius ir susidaro galimybė patikrinti, ar kvalifikavimas suvokiamas pakankamai plačiai, kaip reiškinys, apimantis ne vien baudžiamajai teisei, bet ir kitoms teisės šakoms svarbią erdvę. Toks platesnis suvokimas padeda išvengti kvalifikavimo klaidų.

Justicijos praktikoje uždaviniai atsiranda patys savaime. Akademinų uždavinių nėra sunku parinkti iš konkrečių baudžiamųjų bylų. Atsižvelgiant į sudėtingumą ir sprendimo galimybes uždaviniai vertintini taip: 1) elementarūs, kuriems spręsti iš esmės pakanka sugebėjimo tinkamai pasinaudoti BK ir BPK, todėl juos galima analizuoti ir spręsti ekspromtu net ir auditorijoje, ir 2) sudėtingi, jiems reikia daugiau laiko, įvairesnių ir gausesnių teisės ar kitokių šaltinių, dėl to jie skirtini savarankiškiems namų darbams. Svarbu, kad uždaviniai nebūtų dirbtinai ribojami vien klausimais apie faktų ir nusikalstamos veikos sudėčių ryšį, o taip dažnai yra daroma. Žinoma, tokie uždaviniai taip pat reikalingi, tačiau bent retsykiais fabuloje pravartu apibrėžti ir procesinę situaciją, kurioje tam tikras subjektas privalo ieškoti sprendimo, o jį radęs tinkamai išreikšti. Būtent taip jie ir iškyla praktiniame darbe.

5. Kvalifikavimo teorijos perspektyva

Nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorija, nors ir plėtojama Lietuvos teisininkų darbuose jau ne vieną dešimtmetį, ne visada atitinka lūkesčius ir tenkina praktines kvalifikavimo reikmes. Jos tam tikrą silpnumą bus nulėmusi, ko gero, nuosekli tradicija,

dėl kurios kvalifikavimas buvo ir iš esmės tebėra priskiriamas tik prie baudžiamosios teisės interesų srities. Kvalifikavimo teorija, o ir jai skirta akademinė studijų disciplina istoriškai kildinamos iš baudžiamosios teisės doktrinos. Iki mūsų dienų jos tebesiformuoja kaip baudžiamosios teisės teorijos sudėtingesnio lygmens sudedamoji dalis, įkandama tik šios teisės šakos pagrindus išmanantiems specialistams. Tai vienpusė ir nesubalansuota tendencija. Jos stiprybė ta, kad dabartinė nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorija padeda geriau susivokti baudžiamosios teisės normų taikymo reikaluose, ypač susijusiuose su šių normų sisteminiiais ryšiais. Tačiau ši teorija nepakankamai geba aptarnauti tuos, kurie nusikalstamų veikų kvalifikavimo klausimus sprendžia sprendimus varžančiomis procesinėmis situacijomis, t. y. ne visada turėdami galimybę įvertinti padarytas veikas laisvai, nesidairydami į proceso taisykles ir žiūrėdami vien kvalifikuojamos veikos savybių ir nusikalstamos veikos sudėties požymių santykio. Praktikams ji kol kas nėra tapusi patogiu darbo įrankiu daugiausia dėl to, kad dar joje nėra integruota daugelis dalykų, ypač susijusių su organizaciniais ir procesiniais kvalifikavimo aspektais.

Nors kvalifikavimo teorijoje labai daug dėmesio skiriama baudžiamosios teisės klausimams, grįžtamasis jos poveikis šiai teisės šakai tebėra menkas. Nemažai svarbių kvalifikavimo taisyklių, dėl kurių beveik nebesiginčijama ir kurios išsiskynio praktikoje, iki šiol lieka neįtvirtintos įstatyme, taigi neturi norminio privalomumo. Tai didelė spraga. Visiškai natūralus atrodytų, pavyzdžiui, toks klausimas: jeigu

baudžiamosios teisės bendrojoje dalyje reglamentuojamos ir bausmės, ir jų skyrimo taisyklės, tai įkandin normų, skirtų nusikaltimui ir baudžiamajam nusižengimui, galėtų būti ir tokios, kurios reglamentuotų bent tas iš pagrindinių kvalifikavimo taisyklių, kurios ištis būdingos šiai teisės šakai. Tačiau visos kvalifikavimo taisyklės ne tik kad lieka nesuburtos į susistemintą visumą, bet ir prastai žiūrimos, nes išreikštos bendresnio pobūdžio tekstu. Tarkime, BK 3 straipsnis, kaip matyti iš jo pavadinimo – „Baudžiamojo įstatymo galiojimo laikas“, lyg ir turėtų išdėstyti būtent įstatymo galiojimo laiko aspektu, t. y. jo galiojimo pradžios, pabaigos ir pan., taisykles, tačiau straipsnyje daug tokių nuostatų, kurios susijusios ne tiek su baudžiamuoju įstatymu, kiek su veika, jos padarymo laiku ir viso to įtaka veikai kvalifikuoti. Pagaliau net ir termino „kvalifikavimas“ mūsų BK nėra. Kitų valstybių patirtis rodo, kad tam tikros kvalifikavimo taisyklės jau yra pakankamai išgrynintos ir įrašytos į BK. Pavyzdžiui, Ispanijos BK 8 straipsnyje išdėstytos mums gerai žinomos elementarios baudžiamosios teisės normų konkurencijos įveikimo taisyklės. Lietuvos baudžiamojoje teisėje jos teturi labai bendrą, itin abstrakčiai suformuluotą pagrindą – BK 2 straipsnio 6 dalį, draudžiančią bausti už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą.

Analogiškos bėdos matomos ir baudžiamojo proceso teisėje. Visiems baudžiamosios justicijos specialistams žinomi vargai, susiję, pavyzdžiui, su BPK 256 straipsnio, reglamentuojančio kaltinimo pakeitimą teisme, interpretavimu ir taikymu. Jau vien minimo straipsnio kaita rodo, kad įstatymų leidėjui kvalifikavimo teorija šiuo klausimu

mu kol kas menka pagalbininkė. Todėl akivaizdu, kad kvalifikavimo teorija dar nėra pakankamai brandi, kad sugebėtų pateikti baigtas kvalifikavimo taisyklių formuluotes, galinčias virsti įstatymo tekstu.

Kvalifikavimo teorijos požiūriu svarbus yra senjo ir naujojo BK sandūroje pasirodęs Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas su vėlesniais pakeitimais. Šiame įstatyme, aprėpiamčiame ne vienos teisės šakos normas, aiškiai kalbama apie nusikalstamų veikų perkvalifikavimą remiantis tiek baudžiamojo, tiek baudžiamojo proceso įstatymų nuostatomis. Žinoma, tai originalus, ribotai taikomas įstatymas, skirtas pereinamajai situacijai, kurioje buvo neįmanoma išsiversti vien pačiais bendriausiais kodeksuose įtvirtintais principais. Vertinant tradicinių teisės šakų ir jų doktrinų požiūriu, jis neturi akivaizdžiai dominuojančios šakinės priklausomybės. Vis dėlto pagal sunormintų kvalifikavimo taisyklių kiekį ir jų formulavimą šis įstatymas yra labai turtingas. Tai visiškai konkretus juridinis instrumentas, naudingas praktiniams kvalifikavimo uždaviniams spręsti. Peršasi netgi mintis, kad įstatymų leidėjas aplenkė nusikalstamų veikų kvalifikavimo teoriją, šiame sudėtingos konstrukcijos įstatyme suvienydamas materialinį ir procesinį kvalifikavimo aspektus. Kartu matyti, kad toks reglamentavimas išsyk nebuvo itin sėkmingas. Atkreiptinas dėmesys į tai,

kad nemažai šio įstatymo pataisų, padarytų praėjus tik keletui savaitių po naujųjų kodeksų įsigaliojimo, susijusios būtent su išryškėjusių kvalifikavimo problemų sprendimu. Ši aplinkybė taip pat verčia pažvelgti į kvalifikavimo teoriją kritiškai, nes jos lygis neleido iš anksto numatyti visų tipinių kvalifikavimo situacijų vienas kitą keičiančių kodeksų sandūros sąlygomis.

Pastebėti nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijos trūkumai, suprantama, duoda tam tikrą pagrindą prognozuoti šios teorijos tolesnės plėtos kryptis. Kai kurios iš jų minimos toliau.

Žinoma, nuolat aktualūs išlieka metodologiniai kvalifikavimo pagrindai. Taigi neišvengiamos tolesnės pastangos, skirtos filosofiniams, loginiams kvalifikavimo studijų aspektams. Juolab atsižvelgiant į visiškai naujas sąlygas, kuriomis nebeliko kadaise primestos pareigos vadovautis viintele filosofine doktrina.

Teisės lygmeniu kvalifikavimo teorijos perspektyva visų pirma sietina su aiškesniu oficialaus ir neoficialaus nusikalstamų veikų kvalifikavimo atskyrimu. Jeigu neoficialusis kvalifikavimas vyksta šalia kriminalinės justicijos, tai ir jo teisinio reglamentavimo klausimai neturi aiškesnių ribų. Todėl teisininkų dėmesys jam gali būti menkesnis. Nebent būtų norima gretinti tai, kas rašoma spaudoje ar skelbiama kitose visuomenės informavimo priemonėse su tuo, kas išties konstatuota komentuojamuose ikiteisminiuose tyrimuose ar baudžiamosiose bylose. Priešingai neoficialiajam, oficialųjį kvalifikavimą gana griežtai reglamentuoja konstitucinės nuostatos ir jomis grindžiamos įvairių teisės šakų normos. Negalima atmesti idėjos,

kad visos jos suformuoja savarankišką tarpšakinį teisės institutą, kuriam reikia ir atitinkamai suderintos teorijos. Pusiausvyras surasti prireiks ypač daug dėmesio, greta įprastų baudžiamųjų taip pat konstituciniams, procesiniams ir kitiems kvalifikavimo aspektams.

Tradicinėje kvalifikavimo problematikoje, kurią taip pat privalu nuolat gilinti ir pritaikyti prie besikeičiančių sąlygų, neišvengiamai iškils daug visiškai naujų klausimų. Pavyzdžiui, iki šiol nėra aišku, ar tam tikros nusikalstamos veikos, kuri jau kvalifikuota pagal atitinkamą BK specialiosios dalies straipsnį, priskyrimas atitinkamai kategorijai (pvz., nesunkiam, apysunkiam, sunkiam, labai sunkiam nusikaltimui) taip pat yra tam tikras kvalifikavimas, ar toks vertinimas jau reiškia ką kita – perėjimą prie asmeniui taikomų sankcijų individualizavimo. Atsakymą į šį klausimą teks surasti. Neturima kol kas ir taisyklių, kaip geriausia kurti kvalifikacijos formules sudėtingose bylose, kuriose dirbama su daugeliu asmenų, padariusių keliolika ar net keliasdešimt įvairiausių veikų. Visiškai apleisti lyginamieji tyrimai, reikšmingi kvalifikavimo teorijai. Tik pastaruoju metu imta skirti dėmesio Europos žmogaus teisių teismo sprendimams, gvildenantiems kvalifikavimo standartų problemas, ir kt. Pastangos šiomis ir galbūt kitomis kryptimis turėtų suteikti nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorijai naują kokybę, labiau atitinkančią praktikos lūkesčius.

Išvados

1. Dabartinė nusikalstamų veikų kvalifikavimo teorija Lietuvoje nėra pakankamai atnaujinta ir pasiekusi tokios bran-

dos, kuri atitiktų įstatymų leidybos ir baudžiamosios justicijos lūkesčius. Joje tebevyrauja baudžiamosios teisės problematika, o kiti svarbūs aspektai iš esmės palikti savarankiškoms studijoms.

2. Teorijos plėtra ir studijų orientyrai sie-tini su dėmesiu būtent oficialiam nu-sikalstamų veikų kvalifikavimui, kuris teisiškai reglamentuotas ir sukelia vi-saverčius juridinius padarinius. Teisės aspektu oficialusis kvalifikavimas gali pretenduoti į savarankiško tarpšakinio teisės instituto statusą.
3. Kvalifikavimo teorijos ir studijų daly-kas negali būti traktuojamas kaip užda-ras ir baigtinis išspręstų ar sprendžiamų temų bei klausimų katalogas. Kol kas šis dalykas neturi griežtai apibrėžtų kontūrų.
4. Kvalifikavimo teorijos ir kitų mokslų ryšiai nebegali būti dirbtinai nukertami ties jų sandūros ribomis. Privalu šias ribas peržengti ir su naujomis žiniomis grįžti atgal, į kvalifikavimo teoriją inte-gruojant visa tai, kas jai naudinga.
5. Kvalifikavimo studijų šaltiniai traktuo-tini plačiau visais aspektais: norminiu, specialiosios literatūros, konstitucinės ir kitos nacionalinių, užsienio valsty-bių, tarptautinių teismų bei jiems gimi-ningų institucijų jurisprudencijos. Stu-dijų metodai turi apimti ne vien pažintį su šiais šaltiniais, bet ir kvalifikavimo uždavinių sprendimą, diferencijuojant juos pagal sudėtingumą ir sprendimui turimų sąlygų specifiką.
6. Kvalifikavimo teorijos ir atitinkamų studijų tobulinimo perspektyvos sieti-nos su: aiškesniu neoficialaus ir ofici-alaus kvalifikavimo skyrimu; dėmesiu

ne vien baudžiamajai teisei, bet ir kitoms teisės šakoms bei mokslams apie socialiai ir teisiškai reikšmingus faktus; peržiūrėjimu tradicinės problematikos, susijusios su baudžiamosios teisės tai-

kymo klausimais; lyginamiesiems tyrimams, apimantiems kaip Lietuvos, taip užsienio valstybių ir tarptautinių institucijų veiklą kvalifikuojant nusikalstamas veikas.

LITERATŪRA

1. Abramavičius A., Jarašiūnas E. Konstitucinė dimensija baudžiamojame teiseje // *Teisė*. 2004, t. 53.
2. Apanavičius M. Asmeninio piliečių turto pagrobimo kvalifikavimo teoriniai klausimai. Vilnius, 1976.
3. Apanavičius M. Pareiginių nusikaltimų kvalifikavimas. Vilnius, 1976.
4. Apanavičius M., Pavilionis V. Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai. Vilnius, 1980.
5. Apanavičius M., Pavilionis V. Nusikaltimų kvalifikavimo procesas ir jų atribojimas. Vilnius, 1983.
6. Baranskaitė A., Prapiestis J. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste // *Jurisprudencija*. 2006, Nr. 7 (85).
7. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Eugrimas, 2000.
8. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas. Pirmoji knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001.
9. Blagov E. V. Kvalifikacija prestuplenij (teorija i praktika). Jaroslavl, 2003.
10. Burčak F. Kvalifikacija prestuplenij. Kiev, 1985.
11. Dreyer E. Droit pénal général. Paris, 2006.
12. Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2002.
13. Gauchman L. Kvalifikacija prestuplenij: zakon, teorija, praktika. Moskva, 2005.
14. Janville T. La qualification juridique des faits. Tmes I, II. Presses universitaires d'Aix-Marseille, 2004.
15. Kasacinio teismo jurisprudencija / sud. Irma Randakevičienė. Vilnius: Teisinės informacijos centras. Kn. 1: Baudžiamoji teisė, 1995–2005. 2006. Kn. 2: Baudžiamojo proceso teisė, 1995–2005. 2006.
16. Klimka A. Nusikaltimų kvalifikavimas. Vilnius, 1970.
17. Kolosovskij V. V. Kvalifikacionnyje ošibki. Sankt-Peterburg, 2006.
18. Kornejeva A. V. Teoretičeskije osnovy kvalifikacii prestuplenij. Moskva, 2006.
19. Kudriavcev V. N. Obščiaja teorija kvalifikacii prestuplenij. Moskva: Juridičeskaja literatura, 1972.
20. Kudriavcev V. N. Obščiaja teorija kvalifikacii prestuplenij. Moskva: Jurist, 2001.
21. Kurinov B. A. Naučnyje osnovy kvalifikacii prestuplenij. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1984.
22. Pavilionis V., Bieliūnas E. Nusikaltimų kvalifikavimas esant jų daugetui ir baudžiamosios teisės normų konkurencijai. Vilnius, 1984.
23. Piesliakas V. Mokymas apie nusikaltimų ir nusikaltimo sudėtį. Vilnius, 1996.
24. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justicija, 2007.
25. Pradel J. Droit pénal général. Paris, 2000.
26. Rarog A. I. Kvalifikacija prestuplenij po subjektivnym priznakam. Sankt-Peterburg, 2003.
27. Sabitov R. Teorija i praktika kvalifikacii ugovno-pravovych dejanij. Moskva, 2003.
28. Sinkevičius E. Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2002.
29. Teismų praktika, Nr. 19.

IDEES DIRECTRICES DES ETUDES EN MATIERE DE QUALIFICATION DES INFRACTIONS CRIMINELLES

Egidijus Bieliūnas

R é s u m é

Une grande partie de l'activité professionnelle des juristes dans la justice pénale est liée à la qualification juridique des faits en matière criminelle. Malgré la constatation qu'en Lituanie, depuis quelques décennies déjà, la théorie dans ce domaine attire l'attention assez importante de nos spécialistes, cette dernière n'a pas atteint un niveau suffisant. Elle n'arrive encore à satisfaire ni le législateur, ni ceux qui appliquent la loi. Ceci est dû, en grande mesure, à une tradition enracinée selon laquelle les questions du droit pénal sont mises en exergue par rapport aux autres problèmes, également importants pour la qualification, mais liés aux autres branches du droit et de son application.

Une nouvelle orientation, plus pragmatique, de cette théorie peut être retrouvée venant de l'idée que son objet n'englobe que la qualification officielle des infractions. Une telle qualification est juridiquement réglementée et, **naturellement, porteuse de conséquences juridiques** à part entière. Donc, il y a une bonne raison de penser que la qualification officielle dépasse des limites du droit pénal et **mérite d'être considérée** comme un institut juridique plus large. Une place importante y doit être octroyée aux normes de la procédure pénale. En plus, la législation destinée aux questions de l'organisation du système de la justice, compétence de ses institutions etc., prétendent à un rôle également non négligeable.

La problématique de la qualification jusqu'à maintenant ne se traduit pas comme un questionnai-

re clair et exhaustif. Il est évident quand même, qu'à côté des questions du droit pénal doivent apparaître d'autres, surtout ceux concernant les faits à qualifier, les sujets qui s'en occupent, les actes législatifs qui réglementent toute cette activité. Une telle approche exige la **révision des relations de la théorie de qualification** avec d'autres connaissances avoisinantes qui peuvent permettre de l'enrichir beaucoup plus qu'on a réussi à réaliser jusqu'à maintenant. Ceci n'est guère faisable sans avoir élargi les sources des études. En outre, l'appréciation juridique des faits ne permet pas de se contenter uniquement des actes législatifs et des publications scientifiques car, du point de vue de la méthode, elle implique la recherche des solutions *ad hoc*. Cette dernière se produit dans des conditions très différentes, alors, il faut en tenir compte faisant distinction entre les problèmes relativement simples et complexes.

Le renouvellement de la **théorie de qualification** reste également **inimaginable sans prêter attention** à la recherche comparative comprenant tant des travaux scientifiques des juristes étrangers que l'activité pratique des institutions étrangères et internationales liée à la qualification des actes criminels. Ce domaine demeure, hélas, **abandonné à l'exception de quelques efforts sporadiques** et individuels, destinés à parcourir du regard les décisions de la Cour européenne des Droits de l'Homme touchant les standards de qualification.

Įteikta 2007 m. lapkričio 29 d.

Priimta publikuoti 2007 m. gruodžio 5 d.